

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 378.018.8:364.4-051]:364-781:316.472.4

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОБОТИ З РІЗНИМИ ГРУПАМИ КЛІЄНТІВ: З ДОСВІДУ РОБОТИ

Кочубей Тетяна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ORCID: 0000-0002-9104-8442

E-mail: udpu_tania@ukr.net

У статті розглянуто актуальну для сьогодення проблему підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів, висвітлено зміст, форми і методи теоретичної та практичної підготовки. Обґрунтовано мету статті – висвітлення аналізу теоретичної і практичної підготовки майбутніх соціальних працівників, що полягає у формуванні системи знань з технологій соціальної роботи, у забезпеченні оволодіння здобувачами вищої освіти сукупністю спеціальних теоретичних знань, а також практичних навичок для подальшої роботи майбутніх соціальних працівників. Вказано на позитивні практики у підготовці майбутніх фахівців до роботи із різними групами клієнтів. Виявлено, що особливо гостро проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів актуальна в реаліях сьогодення, адже відчувається нагальна потреба у фахівцях соціальної сфери в умовах війни. Закцентовано на тому, що спектр працевлаштування майбутніх соціальних працівників досить обширний – від потреб у волонтерській діяльності до роботи з різною категорією клієнтів (вимушеними переселенцями, військовослужбовцями, самотніми, людьми похилого віку, особами без визначеного місця проживання, жінками, нарко- і алкозалежними тощо).

Підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів розглянуто з врахуванням проблем сьогодення, окреслено структуру курсу «Соціальна робота з різними групами клієнтів», його завдання, проблему формування загальних і фахових компетентностей, програмних результатів навчання (уміння використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів; встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати психологічну підтримку й насажувати клієнтів), а також методичне забезпечення.

Ключові слова: підготовки майбутніх соціальних працівників, зміст підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів, форми і методи підготовки, компетентності, програмні результати навчання, соціальна робота з різними групами клієнтів.

TRAINING OF FUTURE SOCIAL WORKERS TO WORK WITH DIFFERENT GROUPS OF CLIENTS: FROM WORK EXPERIENCE

Kochubey Tetiana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-9104-8442

E-mail: udpu_tania@ukr.net

The article examines the currently relevant problem of future social workers' training to work with various groups of clients. It highlights the content, forms and methods of theoretical and practical training. The purpose of the article has been substantiated - to highlight the analysis of theoretical and practical training of future social workers, which consists of the shaping of deep knowledge of social work technologies, in ensuring that students of higher education acquire a set of special theoretical knowledge, as well as practical skills for the further work of future social workers. Positive practices in future specialists' training to work with different groups of clients have been indicated. It was revealed that the problem of preparing future social workers to work with different groups of clients is particularly acute in today's realities because there is an urgent need for specialists in the social sphere in war conditions. It has been emphasized that the spectrum of future social workers' employment is quite extensive - from the need for volunteer activities to working with different categories of clients (forced migrants, military personnel, singles, elderly people, persons without a fixed place of residence, women, drug and alcohol addicts, etc.)

The preparation of future social workers to work with different groups of clients has been considered taking into account the problems of today, the structure of the course "Social work with different groups of clients", its purpose, tasks, the problem of general and professional competences shaping), program learning outcomes (the ability to use methods of social diagnostics) are outlined in the process of assessing problems, needs, specific characteristics and resources of clients; establish and maintain relationships with clients on the basis of mutual trust and in accordance with ethical principles and standards of social work, provide them with psychological support and engaging clients), as well as methodological support.

Keywords: *future social workers' training, content of preparing of future social workers to work with different groups of clients, forms and methods of training, competencies, program results of training, social work with different groups of clients.*

Постановка проблеми. Реалії сьогодення засвідчують актуальність проблеми підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів. Особливо гостро відчувається потреба у фахівцях соціальної сфери в умовах війни, адже досить обширним є спектр їхнього працевлаштування – від потреб у волонтерській діяльності до роботи з різною категорією клієнтів (вимушеними переселенцями, самотніми, особами похилого віку, військовослужбовцями та їхніми сім'ями тощо). Піднята проблема вказує на важливість як теоретичних так і практичних завдань підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів.

Аналіз наукових джерел та практичної підготовки майбутніх соціальних працівників засвідчує актуальність піднятої проблеми, особливо в умовах сьогодення і вказує на її практичну значущість. Ми суголосні з думкою Е.Р. Ларіної та О.М. Василенко про те, що підготовку майбутніх соціальних працівників до роботи з різними категоріями клієнтів слід розглядати, як «інтегративну здатність особистості до такого виду роботи на основі сформованості професійних компетенцій, особистісно-професійних якостей та професійно-необхідних цінностей і спрямованості на профорієнтаційну діяльність» [6].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблеми соціальної роботи з різними групами клієнтів торкалися Василенко О.М., Ларіна Е.Р. (підготовка майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості) [6], Григоренко І.О., Савельєва Н.М. (соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах) [1], Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. (стратегії і виклики соціальної

роботи із внутрішньо переміщеними особами) [8], Кочубей Т.Д. (підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з особами, які звільняються з місць позбавлення волі, підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи в закладах пенітенціарної системи, особливості соціально-педагогічної роботи з обдарованою особистістю тощо) [2; 3; 4; 5; 9], Коляда Н.М., Левченко Н.В. (технології соціальної роботи), Семигіна Т.В., Трухан С.О. (проблеми внутрішньо переміщених осіб (міжнародний та вітчизняний досвід роботи) [8] та ін. Однак, поза межами дослідження залишилася проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів.

Багаторічний досвід роботи засвідчує, що у результаті вивчення навчальної дисципліни «Соціальна робота з різними групами клієнтів» здобувачі вищої освіти оволодівають визначеннями основних категорій клієнтів соціальної роботи, формами і методами соціальної роботи з різними групами клієнтів та за місцем їхнього проживання, знаннями нормативно-правових актів з соціальної роботи тощо.

Метою статті є висвітлення змісту, форм і методів теоретичної і практичної підготовки майбутніх соціальних працівників, що полягає у формуванні системи знань з технологій соціальної роботи за місцем проживання в Україні, у забезпеченні оволодіння студентами сукупністю спеціальних теоретичних знань, а також практичних навичок для подальшої роботи майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. У процесі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за освітньо-професійними програмами Соціальна робота (молодший бакалавр), Соціальна робота (Соціально-психологічне консультування) (бакалавр), Соціальна робота (магістр) спеціальності 231 Соціальна робота навчальними планами факультету соціальної та психологічної освіти передбачено вивчення освітнього компоненту «Соціальна робота з різними групами клієнтів» загальним обсягом 120 годин (4 кредити) з розподілом годин на аудиторну, самостійну та індивідуальну роботу.

Зазначений курс опановується здобувачами вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» як базовий освітній компонент з метою формування у них, як теоретичних знань так і практичних навичок, необхідних їм у подальшій професійній діяльності.

Досвід роботи засвідчує, що опанування курсу «Соціальна робота з різними групами клієнтів» дає можливість здобувачам вищої освіти:

- вивчити систему чинного законодавства, що стосується принципів роботи з різною категорією клієнтів;
- визначати особливості соціальної роботи з різною категорією клієнтів;
- вивчати та аналізувати умови життєдіяльності різних груп клієнтів;
- засвоїти методи і технології соціальної роботи з різними групами клієнтів;
- бути наполегливими щодо поставлених завдань та взятих зобов'язань;
- оволодіти здатністю діяти соціально відповідально та свідомо;
- оволодіти здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Метою курсу, відповідно до освітньо-професійної програми «Соціальна робота (Соціально-психологічне консультування)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота, є формування у здобувачів вищої освіти загальних і фахових компетентностей, програмних результатів навчання, оволодіння ними сукупністю спеціальних теоретичних знань, а також практичних навичок для подальшої їхньої діяльності [7].

У результаті вивчення освітнього компоненту «Соціальна робота з різними групами клієнтів» здобувачі вищої освіти оволодівають: уміннями визначати основні категорії клієнтів соціальної роботи, формами і методами соціальної роботи з різними групами клієнтів, уміннями використовувати нормативно-правові документи з соціальної роботи, тощо; вміють підбирати форми, методи і технології соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, застосовувати отримані знання до конкретних життєвих ситуацій; орієнтуватися у напрямках соціальної роботи з різними категоріями клієнтів; оволодівають програмними результатами навчання, такими як уміння використовувати методи соціальної діагностики у процесі оцінювання проблем, потреб, специфічних особливостей та ресурсів клієнтів; самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна соціальна допомога, встановлювати і підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й наснажувати клієнтів.

Аналіз курсу засвідчує, що змістове наповнення освітнього компонента «Соціальна робота з різними групами клієнтів» включає три модулі (Організація роботи з клієнтами, що визначаються за законами про соціальні гарантії та соціальне обслуговування, Організація соціальної роботи з «групами ризику», Організація соціальної роботи з клієнтами, які потребують екстреної соціальної допомоги) і передбачає вивчення таких тем як: Основи соціальної роботи з спеціальними групами клієнтів, Соціальна робота з військовослужбовцями, їх сім'ями та переселенцями, Принципи організації та зміст соціальної роботи з особами з інвалідністю, Система соціальної допомоги людям похилого віку та самотнім, Соціальна робота з особами, які мають алкогольні та наркотичні проблеми, Організація роботи з особами без визначеного місця проживання, Соціальний захист інтересів жінок, які зазнали насилля в сім'ї, Організація роботи з людьми суїцидальної поведінки, Організація соціального супроводу особам, які повернулися з місць позбавлення волі, Соціальна робота з обдарованою особистістю.

До методичного забезпечення освітнього компоненту «Соціальна робота з різними групами клієнтів» відносимо курс лекцій, практичні заняття, набір соціальних ситуацій для обговорення та їх розв'язання, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД), законодавчо-нормативні документи (вітчизняні та міжнародні), ілюстративний матеріал.

Лекційний курс представлено трьома змістовими модулями, які передбачають вивчення десяти тем, зокрема таких як:

Змістовий модуль 1. «Організація роботи з клієнтами, що визначаються за законами про соціальні гарантії та соціальне обслуговування» передбачає вивчення чотирьох тем:

Тема 1. «Основи соціальної роботи з спеціальними групами клієнтів» уможливіє здобувачам вищої освіти опанувати наступні питання: поняття про спеціальні групи клієнтів (знання і навички необхідні соціальному працівнику), алкоголізм і наркоманія та їх вплив на здоров'я людини, соціальна робота з клієнтами із залежністю від психоактивних речовин, соціальна робота з людьми, які живуть з ВІЛ-інфекцією та СНІДОМ, соціальна робота з ув'язненими, соціальна діагностика вивчення соціальних коренів правопорушень.

При вивченні теми 2 «Соціальна робота з військовослужбовцями та їх сім'ями» розглядаються такі питання як програма по наданню соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям та учасникам бойових дій, організація соціальної роботи з військовозобов'язаною молоддю, етапи соціальної роботи з військовозобов'язаною молоддю, профілактика суїцидальних проявів, соціальна робота з вимушеними переселенцями, принципи організації та зміст соціальної роботи з особами з інвалідністю, система соціальної допомоги людям похилого віку та самотнім.

До змістового модуля 2. «Організація соціальної роботи з «групами ризику»» входять дві теми (Теми 5 і Тема 6).

На вивчення Теми 5. «Соціальна робота з особами, які мають алкогольні та наркотичні проблеми» відведено чотири години і передбачено розгляд таких питань як соціальні, біопсихологічні та юридичні аспекти хімічної залежності, методологія соціальної роботи з особами з наркотичною залежністю, принципи профілактики хімічної залежності, освітні профілактики наркотизму, характеристика національного та міжнародного законодавства, соціальна робота з особами з хімічною залежністю, соціальна робота з особами, які вживають алкоголь, соціальна робота з особами, які вживають наркотичні та психоактивні токсичні речовини.

Тема 6. «Організація роботи з особами без визначеного місця проживання» формує уявлення про категорію громадян, які належать до осіб без визначеного місця проживання, причини виникнення бездомності, алкоголізм як посилюючий чинник, соціальний портрет осіб без визначеного місця проживання, діяльність та оцінку можливостей громадських організацій, які працюють з особами без визначеного місця проживання, сучасні наукові погляди на певні проблеми осіб без визначеного місця проживання як соціальне явище.

До змістового модуля 3. «Організація соціальної роботи з клієнтами, які потребують екстреної соціальної допомоги» віднесено чотири теми:

Тема 7. «Соціальний захист інтересів жінок, які зазнали насилля в сім'ї» передбачає вивчення таких питань як: жінки як особлива категорія клієнтів у соціальній роботі, соціальне становище жінок в Україні (проблеми жіночої праці, жінка і політика, охорона здоров'я, народжуваність, материнство, проблеми насильства над жінками), етапи насилля, теорії подолання наслідків насилля та профілактика насилля, основні проблеми насильства, державна політика щодо

покращення становища жінок в Україні.

Тема 8. «Організація роботи з людьми суїцидальної поведінки» дає уявлення здобувачам вищої освіти про загальне поняття суїциду, ознаки і характеристика суїцидальної поведінки, причини, мотиви суїцидальних явищ, концепції самогубства, соціальну профілактику суїцидальної поведінки, соціально-психологічний портрет осіб, які схильні до суїцидальної поведінки.

При вивченні Теми 9. «Організація соціального супроводу особам, які повернулися з місць позбавлення волі» здобувачі вищої освіти засвоюють знання про фактори, що впливають на злочинну поведінку людини, поняття злочинності та її види, соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, сучасну політику щодо соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі, законодавче та нормативно-правове забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі, визначення цільової групи та мети надання соціальних послуг, організації, що надають соціальні послуги особам, звільненим із місць позбавлення волі, організацію роботи центру соціальної адаптації осіб, звільнених із місць позбавлення волі.

При розгляді Теми 10. «Соціальна робота з обдарованою особистістю» студенти вивчають: стратегічні державні документи, що регламентують роботу з обдарованими дітьми, сутність понять «обдарованість», «обдаровані діти», структурні компоненти моделі «Обдарованість», проблему виявлення обдарованих дітей, категорії та сфери обдарованості учнів, характерні особливості обдарованих дітей, систему пошуку обдарованих дітей та дидактичні принципи, систему роботи з виявлення обдарованих дітей, методи дослідження інтелекту та креативності, особливості роботи з обдарованими дітьми, форми і методи роботи з обдарованими дітьми, поради педагогічному працівнику, особливості педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді, форми і методи роботи з обдарованими студентами.

Практична підготовка майбутніх соціальних працівників передбачає від 20 до 34 годин практичних занять залежно від освітнього рівня і включає опрацювання таких питань як: специфіка військової служби, основні проблеми військовослужбовців та їхніх сімей, основні напрями, методи і форми роботи з різними категоріями військовослужбовців, організація соціальної роботи (з допризовної молоддю, призовниками, з військовослужбовцями, родинами військовослужбовців, учасниками бойових дій, переселенцями), типи сімей із дітьми, що мають особливі потреби, впровадження технологій соціальної роботи в сім'ї із дітьми з особливими потребами, методичні основи соціальної роботи з сім'ями, які виховують дітей з інвалідністю, системний підхід у застосуванні інноваційних форм та методів соціальної роботи з сім'ями, організаційно-методичні засади роботи груп взаємопідтримки батьків, міжнародний досвід досягнення ефективності соціальної роботи з такими сім'ями, суспільна небезпечність алкоголізації населення, динаміка її розповсюдження, причини та умови, що сприяють вживанню алкоголю, мотиви вживання алкоголю, стадії профілактичного процесу, зарубіжний досвід попередження алкоголізації, шляхи

вдосконалення соціальної роботи в цьому напрямку, чинники розвитку політики щодо підтримки бездомних людей в Україні, створення системи допомоги та підтримки бездомних людей, основні принципи організації догляду за бездомними людьми, досвід зарубіжних країн щодо організації інтегрованого догляду за людьми, які не мають визначеного місця проживання, медичні, психологічні та соціальні аспекти проблеми наркотизації населення, правова основа боротьби з наркотиками, особливості традиційних засобів профілактики наркоманії, попередження вживання наркотиків серед молоді, соціальна робота з особами з наркотичною залежністю, стратегічні державні документи, що регламентують роботу з обдарованими дітьми, сутність понять «обдарованість», «обдаровані діти», структурні компоненти моделі «Обдарованість», виявлення обдарованих дітей, категорії та сфери обдарованості учнів, характерні особливості обдарованих дітей, систему пошуку обдарованих дітей та дидактичні принципи, систему роботи з виявлення обдарованих дітей, методи дослідження інтелекту та креативності, особливості роботи з обдарованими дітьми, форми і методи роботи з обдарованими дітьми, поради педагогічному працівнику, особливості педагогічної підтримки обдарованої студентської молоді, форми і методи роботи з обдарованими студентами, соціальний супровід звільнених з місць позбавлених волі, вчать визначати мету і зміст соціальної роботи з особами, що повернулися з місць позбавлення волі, особливості профілактичної роботи зі звільненими з місць позбавлення волі, роль соціальних служб у ресоціалізації, характер діяльності соціального працівника щодо колишніх засуджених у відкритому середовищі, форми і методи соціальної роботи з колишніми засудженими, індивідуальна робота з клієнтом, особливості психологічної і правової консультацій, особливості психолого-педагогічної допомоги у відновленні втрачених зв'язків з сім'єю, працевлаштуванні, особливості психологічної підтримки соціальної роботи колишніх засуджених.

Серед ефективних методів, які використовуються під час проведення практичних занять слід виділити методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: *за джерелом інформації* – словесні (лекція (традиційна, проблемна, лекція – прес-конференція), пояснення, розповідь, бесіда; наочні (спостереження, ілюстрація, демонстрація); практичні вправи; *за логікою передачі і сприймання навчальної інформації* (індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні); *за ступенем самостійності мислення* (репродуктивні, пошукові, дослідницькі); *за ступенем керування навчальною діяльністю* (під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: робота з книгою, виконання індивідуальних навчальних проєктів); *методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності* – навчальні дискусії (групове обговорення), створення ситуації пізнавальної новизни, створення ситуації зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

До методів контролю відносимо індивідуальне та фронтальне опитування, співбесіду, модульне та підсумкове тестування, іспит, письмові роботи (звіт, есе тощо), оцінку результатів виконання завдань для самостійної роботи, індивідуальні навчально-дослідні завдання (підготовка реферату, розробка

індивідуальних навчальних проєктів, їх презентація у групі, обговорення результатів роботи, розробка відеопрезентацій), самостійну оцінку здобувачами вищої освіти результатів власної роботи та роботи інших студентів.

Важливого значення у підготовці майбутніх соціальних працівників має організація самостійної роботи студентів, яка здійснюється за такими видами роботи: підготовка до лекційних та практичних занять, підготовка до проміжного контролю, виконання індивідуальних завдань.

Зміст самостійної роботи для студентів денної та заочної форм навчання включає: вивчення питань тем за вказівками викладача, систематичне опрацювання лекційного матеріалу за запропонованою базовою та допоміжною літературою з питань курсу, систематична підготовка до практичних занять відповідно до планів їх проведення (переліку питань), самостійна підготовка до модульного контролю та екзамену.

Під час підготовки за темами (питаннями) курсу, що віднесені для самостійного опрацювання, студентам слід звернути особливу увагу на засвоєння зазначених ключових понять та термінів.

У процесі вивчення курсу з метою поточного контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти та якості засвоєння ними матеріалу використовується: опитування студентів під час практичних занять, перевірка робочих конспектів; залучення студентів до дискусії з теми практичного заняття з наступною оцінкою ініціативи та здатності до аналізу дискусійних питань; проведення поточних контрольних робіт, тестувань та модульний контроль тощо.

Самостійна робота студентів заочної форми навчання передбачає самостійне вивчення окремих питань тем за методичними вказівками викладача. Здобувачі вищої освіти опрацьовують необхідний обсяг навчальної літератури та нормативно-правові акти. У ході засвоєння курсу, під час підготовки до екзамену, студентам рекомендується звертатися до першоджерел (міжнародних нормативно-правових актів, Конституції України, законів, наказів, інструкцій міністерств та інших нормативно-правових документів).

По завершенню вивчення курсу здобувачам вищої освіти пропонується підготувати навчальний проєкт (індивідуальне навчально-дослідне завдання) з такої тематики: соціально-педагогічна робота з обдарованими дітьми, технології соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з обмеженими функціональними можливостями, технології соціальної терапії засобами образотворчого мистецтва, ігрові технології в реалізації завдань соціальної терапії, технології профілактики адиктивної поведінки в роботі зі студентською молоддю, технології соціально-педагогічної профілактики сімейного насильства, технології профілактики наркозалежної поведінки молоді, технології реабілітації нарко- та алкозалежних в умовах реабілітаційних центрів, соціально-педагогічна реабілітація безпритульних в закладах тимчасового перебування, технології організації діяльності волонтерських колективів різних напрямів діяльності, специфіка роботи закладів соціального спрямування з жертвами сімейного насильства, специфіка соціально-педагогічної роботи з молодими

військовослужбовцями та членами їхніх сімей, особливості використання технологій реабілітації, корекції та терапії в роботі з людьми похилого віку.

Варто зазначити, що тему індивідуального навчально-дослідного завдання здобувач вищої освіти може обрати самостійно.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. У процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з різними групами клієнтів здобувачі вищої освіти оволодівають теоретичними знаннями та набувають таких практичних навичок як: вміння аналізувати основні нормативно-законодавчі акти, що стосуються соціальної роботи з різними групами клієнтів, вміння відрізнити форми й методи здійснення соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, застосовувати отримані знання до конкретних життєвих ситуацій, вміння орієнтуватися у напрямках соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, розвивають почуття самостійності, відповідальності, творчого мислення, удосконалюють на практичних заняттях вміння і навички соціальної роботи з різними групами клієнтів, вчать використовувати різні форми і методи соціальної роботи з клієнтами, які потребують допомоги.

Знання та навички отримані в процесі вивчення курсу «Соціальна робота з різними групами клієнтів», здобуті компетентності та програмні результати навчання мають високу практичну цінність у їхній майбутній професійній діяльності.

Подальшого вивчення потребує проблема технологізації підготовки майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»]. Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
2. Кочубей Т. Д. Особливості соціально-педагогічної роботи з обдарованою особистістю. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* : науковий журнал. Педагогічні науки / [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. Житомир : Вид-во Євенок О. О., 2017. Вип. 2 (88). С. 171-175.
3. Кочубей Т. Д. Підготовка майбутніх соціальних працівників до роботи з особами, які звільняються з місць позбавлення волі / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, ф-т соц. та псих. освіти, каф. соц. педагогіки та соц.роботи. Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. 215 с.
4. Кочубей Т. Д. Програмно-методичне забезпечення підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи із засудженими: *матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми вищої професійної освіти»*, 22 березня 2019 р., Київ, НАУ. URL: <http://kppro.nau.edu.ua/confer.php>
5. Кочубей Т. Д., Ковальчук Ю. В. Сутність технології соціальної опіки і піклування у Словаччині. *Актуальні проблеми підготовки фахівців соціальної сфери* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 22 квітня 2021 р.) / [ред. кол. : Коляда Н.М. та ін.]. Умань : Візаві, 2021. С. 39–43
6. Ларіна Е. Р., Василенко О. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до профорієнтаційної роботи у центрах зайнятості URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4712/1/Ларіна%20Е.%20Р.%20Василенко%20О.%20М.%20Підготовка%20майбутніх%20соціальних%20працівників.pdf>

7. Освітня програма (освітньо-професійна програма) Соціальна робота (Соціально-психологічне консультування) першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 231 Соціальна робота галузі знань 23 Соціальна робота. Освітня кваліфікація: Бакалавр з соціальної роботи. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/Соціальна-робота-Соціально-психологічне-консультування.pdf>
8. Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. *Український соціум*. 2015. № 2. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8
9. Соціальна робота з різними групами клієнтів : навчальний посібник / [Уклад. Т.Д. Кочубей]. Умань, 2022. 278 с.
10. Технології соціальної роботи : навч. посібник / Уклад. Н. М. Коляда, Н. В. Левченко. Умань : Візаві, 2018. 338 с.

REFERENCES

1. Hryhorenko I. O., Savelieva N. M. Sotsialna robota z vnutrishno peremishchenymy osobamy v suchasnykh umovakh: navch. posib. [dlia stud. i mahistr. spets-tei «Sots. robota» i «Sots. pedahohika»]. Poltava : PNPu, 2017. 100 s. [in Ukrainian]
2. Kochubei T. D. Osoblyvosti sotsialno-pedahohichnoi roboty z obdarovanoi osobystistiu. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka : naukovyi zhurnal. Pedahohichni nauky* / [hol. red.. P. Yu. Saukh, vidp. red.. N. A. Seiko]. Zhytomyr : Vyd-vo Yevenok O. O., 2017. Vyp. 2 (88). S. 171-175. [in Ukrainian]
3. Kochubei T. D. Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do roboty z osobamy, yaki zvilniaiutsia z mists pozbavleniia voli / MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny, f-t sots. ta psyk. osvity, kaf. sots. pedahohiky ta sots.roboty. Uman : VPTs «Vizavi», 2020. 215 s. [in Ukrainian]
4. Kochubei T. D. Prohramno-metodychne zabezpechennia pidhotovky maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do roboty iz zasudzhenymy: materialy VII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Aktualni problemy vyshchoi profesiinoi osvity», 22 bereznia 2019 r., Kyiv, NAU. URL: <http://kpppo.nau.edu.ua/confer.php> [in Ukrainian]
5. Kochubei T. D., Kovalchuk Yu. V. Sutnist tekhnolohii sotsialnoi opiky i pikluvannia u Slovachchyni. Aktualni problemy pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery : materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Uman, 22 kvitnia 2021 r.) / [red. kol. : Koliada N.M. ta in.]. Uman : Vizavi, 2021. S. 39-43 [in Ukrainian]
6. Larina E. R., Vasilenko O. M. Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do proforiientatsiinoi roboty u tsentrakh zainiatosti URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4712/1/Larina%20E.%20R.%20C%20Vasilenko%20O.%20M.%20Pidhotovka%20maibutnykh%20sotsialnykh%20pratsivnykiv.pdf> [in Ukrainian]
7. Osvitnia prohrama (osvitno-profesiina prohrama) Sotsialna robota (Sotsialno-psykholohichne konsultuvannia) pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity za spetsialnistiu 231 Sotsialna robota haluzi znan 23 Sotsialna robota. Osvitnia kvalifikatsiia: Bakalavr z sotsialnoi roboty. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/09/Sotsialna-robota-Sotsialno-psykholohichne-konsultuvannia.pdf> [in Ukrainian]
8. Semyhina T.V., Husak N.Ie., Trukhan S.O. Sotsialna pidtrymka vnutrishno peremishchenykh osib. *Ukrainskyi sotsium*. 2015. № 2. S. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8 [in Ukrainian]
9. Sotsialna robota z riznymy hrupamy kliientiv : navchalnyi posibnyk / [Uklad. T.D. Kochubei]. Uman, 2022. 278 s. [in Ukrainian]
10. Tekhnolohii sotsialnoi roboty : navch. posibnyk / Uklad. N. M. Koliada, N. V. Levchenko. Uman : Vizavi, 2018. 338 s. [in Ukrainian]